

تنش آبی در شریان‌های خشکیده کرمان

< حسین زراعت‌کار

رئیس گروه آب‌های زیرزمینی دفتر مطالعات آب منطقه‌ای استان کرمان

لازم به یادآوری است که به‌طورکلی یک درصد از آب برداشتی، در بخش صنعت به مصرف می‌رسد، مصرف بخش کشاورزی ۹۴ درصد آن است و ۵ درصد هم به مصرف شرب می‌رسد.

بهبود شاخص بهره‌وری آب امر مهمی است، اما تا به حال محاسبه دقیقی در این زمینه صورت نپذیرفته است، ولی با توجه به روش‌های سنتی و قدیمی بودن شبکه‌های آبیاری می‌توان گفت شاخص بهره‌وری آب در استان پایین است.

در رابطه با نظام پایش آب، اقدامات مختلفی انجام شده است؛ به‌عنوان مثال هر شش ماه یک‌بار آماربرداری دقیقی از کل منابع آب زیرزمینی و سطحی انجام می‌شود. در حال حاضر مرحله سوم آماربرداری سرتاسری در سطح کشور در حال انجام است. در استان تقریباً بیش از ۷۵۰ حلقه چاه مشاهده می‌شود در دشت‌های مختلف جهت اندازه‌گیری سطح آب وجود دارد که سطح آب دشت‌ها را به‌صورت ماهانه اندازه‌گیری می‌کنند و هر ساله با استفاده از اطلاعات به‌دست‌آمده، میزان کاهش حجم آب مخازن و بیلان منفی دشت‌ها را محاسبه می‌کنیم. به لحاظ کیفی نیز با استفاده از نمونه‌برداری و آنالیز آب، کیفیت آب دشت‌ها بررسی می‌شود. از جمله اقدامات دیگر می‌توان به اندازه‌گیری حجم بارندگی و میزان آب سطحی و آبدهی رودخانه‌ها اشاره کرد.

وزارت نیرو در جهت مقابله با کم‌آبی، اقداماتی را در دستور کار خود قرار داده است. این وزارتخانه طرحی به نام «سازگاری با کم‌آبی و تعادل بخشی در سطح کشور» برای کم کردن مصارف آب راه‌اندازی کرده است. امیدواریم بتوانند میزان مصرف آب را از طریق بستن چاه‌های غیرمجاز، کاهش پروانه‌های بهره‌برداری و نصب کنتور حجمی کاهش دهند؛ البته تاکنون اقداماتی به‌عمل آمده، اما آن‌چنان تأثیرگذار نبوده است.

چندی است که در برخی محافل به تشکیل بازار آب و استفاده از ظرفیت بخش خصوصی در جهت تعدیل معضل کم‌آبی اشاره می‌شود. مشکل اصلی کشور، دولتی بودن آب است و با توجه به قوانین موجود، جایی برای دخالت و مشارکت مردم و مصرف‌کنندگان وجود ندارد و به همین دلیل ارتباط بین مصرف‌کننده و منابع آب از بین رفته و در مردم علاقه و احساس مسئولیت وجود ندارد. تشکیل بازار آب و واگذاری یک سری از مسئولیت‌ها به مصرف‌کنندگان، موجب می‌شود که کنترل و نظارت بهتری در مدیریت آب به وجود آید. ●

مسائل و مشکلات مبتلا به کم‌آبی در کشور و به شکل مشدد در استان، موضوعی است که لحظه‌ای نباید از آن غافل شد. در گفتگو با حسین زراعت‌کار، رئیس گروه آب‌های زیرزمینی دفتر مطالعات آب منطقه‌ای استان کرمان، از وی خواستیم در باب وضعیت منابع آب استان و چالش‌ها و نظام پایش آب و اقدامات مقابله با کم‌آبی توضیح دهد.

مسائل و مشکلات آب در کل کشور از سال ۱۳۳۰ و با پیشرفت تکنولوژی حفاری و حفر چاه‌های عمیق آغاز شده است.

با محاسبات انجام شده در این زمینه به این نتیجه رسیده‌ایم که حجم آب تجدید پذیر در استان کرمان در حدود ۵/۲ میلیارد مترمکعب است و میزان آب در حال برداشت از آب‌های زیرزمینی ۶/۴ میلیارد مترمکعب است. این نشان‌دهنده استفاده بیش‌ازحد، از منابع آب زیرزمینی است. میزان بارندگی در دهه اخیر نسبت به سنوات گذشته در حدود ۱۰ الی ۱۵ درصد کاهش داشته است و به‌تبع آن به همین نسبت میزان آب تجدید پذیر نیز کاهش پیدا کرده است.

طبق آخرین آمار موجود، در زمان فعلی تخلیه از منابع آب زیرزمینی استان در حدود ۶/۴ میلیارد مترمکعب است که ۵/۸ میلیارد مترمکعب از این مقدار برداشت از چاه‌ها و مابقی از محل چشمه‌ها و قنوت صورت می‌گیرد.

عوامل متعددی در قرار گرفتن استان کرمان در وضعیت بحران کم‌آبی دخیل هستند، اما عامل اصلی این وضعیت، مصرف بیش‌ازاندازه آب است. علیرغم کاهش میزان بارندگی در سال‌های اخیر، ما بیش از میزان تولید، آب مصرف کرده‌ایم. مصرف بیش‌ازاندازه آب، ریشه تمامی مشکلات آبی در استان است و تنها راه‌حل برای رفع مسئله کم‌آبی، این است که در هر منطقه از استان، میزان برداشت آب را تا حد میزان تولید آن کاهش دهیم و بیشتر از حجم آبی که از طریق نزولات جوی تولید می‌شود، مصرف نکنیم. در حال حاضر وضعیت منابع آب در مملکت به حد بحرانی خود رسیده است و با روندی که در پیش گرفته‌ایم به سمت مسائل بزرگ‌تر و غیرقابل‌حل گام برمی‌داریم. مسئولان و قانون‌گذاران باید با مشارکت و همیاری مردم مسائل آب را به صورت جدی حل کنند؛ بهره‌وری آب را افزایش و مصارف را کاهش دهند. به‌این‌ترتیب می‌توان با برداشت کمتر آب، دشت‌ها، اراضی و باغات را حفظ کرد.